

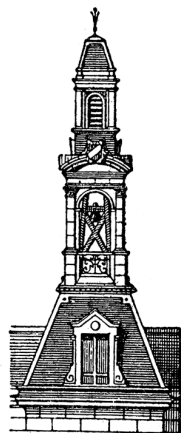
embereket okosabbnak, sikeresebbnek, szociálisabbnak gondoljuk, mint az előnytelen külsejűeket. Ez a „képesség” már az újszülöttekben is megvan, ők is előnyben részesítik a szép embereket.

A most publikált kutatásban különböző korú gyerekek részvételével azt vizsgálták, hogy az életkor előrehaladtával hogyan változik „a vonzó emberekben jobban lehet bízni” hozzáállás. Nyolc-, tíz- és tizenkét éveseknek, valamint kontrollcsoportként egyetemi hallgatóknak mutattak kétszáz arcképet – mind egyiken felnőtt férfi szerepelt, semleges arc-kifejezéssel, a kamerába nézve –, és azt a két-

dést tették fel nekik, hogy melyik személyt mennyire tartják megbízhatónak. Egy hónap elteltével, a kísérletsorozat második részében arra kellett válaszolni, hogy a képen látható embert mennyire találják vonzónak. A két-fajta értékelés között nagy átfedés volt. Az egyezés az életkorral nőtt, és a lányoknál minden korosztályban magasabb volt.

Ma, Fengling – Xu, Fen – Luo, Xianming: Children's Facial Trustworthiness Judgments: Agreement and Relationship with Facial Attractiveness. *Frontiers in Psychology*. 12 April 2016. DOI: 10.3389/fpsyg.2016.00499 • <http://journal.frontiersin.org/article/10.3389/fpsyg.2016.00499/full>

Gimes Júlia

Könyvszemle

Modernitás és globalizáció The Dialectics of Modernity – Recognizing Globalization

Ez a globalizációval foglalkozó tanulmánykötet legalább két vonatkozásban lehet emlékezetes az olvasó számára. Az egyik vonatkozása, hogy multi- vagy interdiszciplináris megközelítésekben foglalkozik a globalizáció egyik vagy másik témakörével, azaz a globalizáció kérdésköreit minden szerző korunk egyik összetett és életünk minden területét átható problémaként próbálja értelmezni. A másik vonatkozása az, hogy szerzői maguk is első kézből ismerik globalizálódó világunkat. Személyes kutatói életútjuk is azt mutatja, hogy a világ különböző részein dolgoztak és kutattak, illetve a nagyvállalatoktól, az akadémiai kutatóintézeteken keresztül a felsőoktatásban volt és van jelenleg is a munkahelyük. A szerzők éppen a kutatás globalizálódása révén laza kutatócsoportokat is tudtak alkotni az elmúlt negyedszázadban. A kötetben a legnépesebb csoportot a magyarok teszik ki, de a franciák, a németek, az osztrákok és az oroszok is képviselnek helyi kutatóműhelyeket.

A kötet huszonegy tanulmányt tartalmaz, amelynek többsége angol nyelvű, ugyanakkor van benne öt francia és német nyelvű tanulmány is. A kötet háromnyelvűsége maga is jelzés a globalizáció jövőjére vonatkozóan, vagyis annak nem feltétlenül kell együtt járnia a szakmai többnyelvűség megszűnésével.

A kötetben a tanulmányok négy csoportba vannak rendezve. Annak ellenére, hogy a szerkesztő nem adott nevet az egyes részeknek, az olvasó könnyen felfedezhet valami logikát a tanulmányok csoportosításában és sorrendjében. A recenzió szerzője jövőkutatóként azt vette észre, hogy az első rész tanulmányai a globalizáció fogalmával, értelmezésével és jelentésének dinamikájával foglalkoznak. A második rész tanulmányai a globalizáció társadalmi-gazdasági vonatkozásait taglalják. A harmadik rész írásai a globalizáció jelenének értelmezéséből kísérik meg annak lehetséges jövőit kibontani. A negyedik rész pedig a nyugati kultúra szempontjából különösen fontos viszonyrendszerrel, a globalizáció és a technológia viszonyával és e rendkívül dinamikus viszony jövőformáló szerepével foglalkoznak.

Az első rész hét, különböző stílusú és terjedelmű tanulmányt foglal magába. *François de Bernard* tíz tézisben foglalja össze a globalizáció fogalmának jelenlegi használatával kapcsolatos reflexióit. Ezek közül az én figyelmemet az ragadta meg, hogy a globalizáció jövője nincs megírva, és erőteljesebb kritikai kutatásokra lenne szükség ahhoz, hogy a globalizáció megállíthatatlan folyamata kulturálisan és társadalmilag az emberiség számára szolgáljon. *Alexander N. Chumakov* szerint viszont a globalizáció ember általi befolyásolása csak hiedelem. A globalizáció ugyan emberek által kiváltott folyamat, de azok együttes tevékenységének eredője, amely

magától formálódik. A globalizáció komplex folyamatai és jelenségei a modernitás keretében érthetők meg és tanulmányozhatók. Minthogy dinamikus jelenség, így fogalmának is dinamikusnak kell lennie, és ezért annak egyes hullámai, szakaszai és az azok közötti átmenetek tanulmányozandók. Ennek keretében lehetne foglalkozni a globalizáció jövőjével is, vagyis azzal, hogy milyenné kellene annak válnia, és a tudatos emberi tényező játszhat-e kulcsszerepet a globalizáció jövőjének formálásában.

Kiss Endre a globalizáció fogalmát a globalizáció 1989-es, nyilvánvalóan láthatóvá válásával kezdi tárgyalni. Felfogásában ez a globalizáció egy új hatalmi és dominancia-rendszert jelent, amely a történelem aktorai közötti viszonyokat is minőségileg alakítja át. Ezt levezetve és történelmi tényekkel alátámasztva jut el arra a következtetésre, hogy a globalizáció kifejlett formájában a végső és dinamikus formája lesz a társadalmi tér idő-sítésének. Különösen érdekesek azok a fejtegetései, amelyek a modernitás és a globalizáció viszonyát tárgyalják a humán emancipáció történelmi elemzésével összekapcsolva. A globalizáció jövőjével kapcsolatban ez az utóbbi vonatkozás azért fontos, mert a globális aktorok és irányítási mechanizmusok jelenlegi hiánya egyelőre nem tudja megakadályozni a globalizáció negatív hatásait, például a társadalmi tőke sorvadását, a természeti javak pusztulását. *Deák István* a globalizáció és a fenntarthatóság szoros teoretikus kapcsolatát boncolva jut arra a következtetésre, hogy a globalizáció és a fenntarthatóság nemcsak negatív kapcsolatrendszerükben – a globális függőségben, szennyezésben és fenntarthatatlanságban – járnak együtt, hanem a globalizáció elősegítheti a kollektív gondolkodás és a kooperáció hálózatainak kiépítését

is. Mindkettőt elengedhetetlennek tartja a globális fenntarthatóság megvalósításához.

Brunzel Balázs Niklas Luhmannak a modern politikaelméleti modell megújítására tett erőfeszítéseit mutatja be, és végzi el annak dekonstruálását. Ezzel a tanulmánnyal indul el a tanulmányok egyik körének az a vonulata, amelyek a globalizáció kapcsán új elméleti megközelítést szorgalmaznak. Brunzel elfogadja Luhman új elméletalkotásra törekvését, amely szerint a politikaelméletnek a normativitástól el kell szakadnia, és a gyakorlatból, arra reflektálva kell kialakulnia, illetve folyamatosan változnia, hogy azt a gyakorlat használni tudja. Brunzel ezt az új elméleti megközelítést dekonstruálva kimutatja, hogy Luhman törekvése ugyan helyes, de nem tudta megoldani a kitűzött feladatot, mert csak a politikai rendszerek szimbolikus aspektusait dekonstruálta, és nem konstruált helyettük új szimbolikus tartalmakat. Ugyanakkor Luhman megközelítését és elmélet-megújító törekvését nem tekinti a kritikai elméletalkotás részének. Brunzelnek ezzel a megállapításával maximálisan egyet lehet érteni, mert a gyakorlatra történő reflektálás összekapcsolása a jövőformálás lehetőségeinek kimunkálásával nem része a luhmani gondolatrendszernek. *Stephen I. Tertyik* a globális valóság vizsgálatának jövőformálásba történő felhasználását viszont nem tartja lehetségesnek. Bár úgy véli, hogy a nagy adatbázisok elemzésével egyértelműen kimutatható, hogy mind a schumpeteri, mind a kondratyevi hullámokban megmutatkozik a téridő sűrűsödése, avagy a téridő változásának gyorsulása, amely megváltoztatja a társadalmi dinamika eddigi mintázatát. E dinamika feltárása a népszerűség, az innováció, az energia és a pénz komplex oksági láncolatának útján lehetséges, de ez a komplex dinamika Tertyik szerint

csak metodológiailag kommunikálható, nem kontrollálható befolyásolásra törekvő társadalmi-gazdasági vezéréssel. *Bo Strath* viszont még reménykedik abban, hogy a világtörténelem megírásában a nyugati vagy Európa-centrikus közelítésmódot meg lehet haladni, ha a világtörténelmet nem a nemzetek kumulatív történetének eredőjeként fogjuk fel. A globalizáció kapcsán már alkalmazható lenne egy másféle, a globalizációt középpontba állító történeftelfogás, amelynek révén előálló múltbeli tapasztalatok szerinte átfordíthatók lennének a jövővárakozások horizontjába.

A kötet tanulmányainak második csoportját alkotó öt írás a globalizáció és a társadalmi-gazdasági aspektusok kapcsolatát helyezi a középpontba.

Jacques Poulain több évtizedes filozófiai munkájának eredményeire építi globalizáció-elemzését. Mivel legintenzívebben éppen a nyelv, a kommunikáció és a filozófiai pragmatizmus problémáival foglalkozott, azt az elmentmondást állítja középpontba, hogy az igazságosság, a konszenzusképzés, a kommunikáció új transzparenciája, a boldogsághoz és az igazságossághoz fűződő elvárások épp a globalizáció kiteljesedésének korszakában nemcsak hogy nem érvényesülnek, de gyakran saját ellentétükbe is fordulnak. Ennek a jelentősége annál is nagyobb (és sokban még alapvetően feltáratlan is), hogy éppen ezek az értékek váltak a 70–80-as évek alapvető értékeivé és cselekvésorientáló irányivá. *François de Bernard* az előző tanulmányhoz hasonló felvetésében az emberi jogoknak ezt a paradoxonját, belső ellentmondását elemzi. *Leonid E. Grinin és Andrey V. Korontayev* tanulmányukban arra a megfigyelésre és világtapasztalatra hívják fel a figyelmet, hogy a globális világban a nem demokráciában élő népek,

országok számára is egyre vonzóbb a nyugati típusú demokrácia. Az ennek érdekében történt gyors, forradalmi átalakulások (pl. arab tavasz) a diktatúrákat és a régi társadalmi kapcsolatrendszereket lerombolták, de a demokrácia nem tudott kialakulni ezekben az országokban. A piacgazdaság hirtelen megjelenése is inkább kárt okozott, mint a gazdasági helyzet javulását. Gyakori, hogy a friss demokráciák a nehézségektől megrettenve és a demokratikus szabályok társadalmi gyakorlatának hiánya miatt autoriter rendszerekké alakulnak át. Az utóbbi időkben inkább ezek az autoriter rezsimek (Kína, Vietnam, Irán, Tajvan stb.) értek el gyorsan javuló gazdasági és társadalmi eredményeket. Ebből vonták le azt a következtetésüket, hogy reformokkal, hosszadalmas és fokozatos átmenetekkel lehetne demokratizálni a globális világot. E régi vágású politikai tanulmány a jövőt inkább a ma sikeres elemeinek folytatása és elterjesztése formájában képzelel el. Bár pragmatikus közelítésmódja kétségtelen, gyakorlati tanácsa több szempontból is megkérdőjelezhető. Ezek közül most csak arra gondoljunk, hogy vajon a globális világban szabályozható-e a demokratizálódás makroszinten, vagy kívülről, más társadalmak és/vagy erőcentrumok által? *Alexander N. Chumakov* tanulmányában már nagyobb ívű és hosszabb távú jövőkérdéseket taglal. Abból indul ki, hogy a globalizáció globális társadalmat is teremt a kulturális-civilizációs átalakulásokon keresztül. Szerinte már elkezdődött a planetáris kultúra formálódása, amely azonban mégsem lesz teljesen egyforma, egységes kultúra. A jövő nagy kérdése szerinte ezért az, hogy vajon a kölcsönösen függő integrált világban milyen lesz az új humanizmus? Azt javasolja ezért, hogy a globális kutatások koncentráljanak az emberi természet kutatására.

Kelen András a szociális gazdaság definiálására és empirikus vizsgálatának lehetőségére tesz javaslatot. Felfogásában a szociális gazdaság társadalmi célokat szolgáló üzleti modell, amelynek kialakulása a globalizáció és a hálózatépítés kapcsán figyelhető meg. Ez a szociális gazdaság nemcsak egy-egy személyiség köré szerveződik, hanem valóságos kollektivitást, közösséget és közös tulajdont építő akció és elfoglaltság, valamint üzleti vállalkozás is. Irányítása a tagok részéről partícipatív, és hálózatosan szervezett módon valósul meg. Tudományos kutatás szempontjából és mérhetőségük megteremtése érdekében a szerző egyelőre egy proxyn keresztüli tanulmányozást ajánl, amely írása érvei szerint a hálózatosodás és az emberek hálózatokhoz kapcsolódásának mértéke. Kár, hogy a szerző nem fejtette ki azt a befejező és jövőformálásra vonatkozó gondolatát, miszerint a már nyomokban fellelhető szociális gazdaságok demokráciájuk és antikapitalista képződmény jellegük következtében új társadalmi alternatívát képviselhetnek a globális kapitalizmussal és a militáns globalizmusellenes mozgalmakkal szemben is.

A tanulmánykötet harmadik része öt tanulmányt tartalmaz, amelyek a globalizáció jelenének értelmezéséből kísérlik meg annak lehetséges jövőit kibontani.

Heiszler Vilmos, a sajnálatosan korán elhunyt kiváló történész az egyes népek rekonstruált önképeit hasonlítja össze részben egymással, részben pedig azokkal az elképzelésekkel, amelyeket „kívülről” alkotnak meg a népekről. Mindennek nemcsak a globalizáció, de az európai integráció szempontjából is jelentős fontossága van, hiszen a népek önképe erőteljes átnyúlás a globalizáció (és az integráció) *kulturális* dimenziójába, amelyről napjainkban már többé-kevésbé megál-

lapítható, hogy mind a kutatás, mind a nyilvános diszkusszió elhanyagolta azokat. Richard *Saage* a globalizáció korszakának nemzetközi politikai viszonyait vizsgálja. Ezekre a neoliberális politikai berendezkedés volt meghatározó, a kommunizmus eltűnésének hatásai, majd 2001-től színre lépett a nemzetközi terrorizmus. A terrorizmus, de mint a szerző nyomatékosan hangsúlyozza is, korántsem az egyedüli tényező volt abban a folyamatban, amelyben a győzelmes demokratikus rendszerek komolyan veendő demokráciaelméleti deficiteket szenvedtek el, amelyek releváns fundamentál-demokráciai korrekciókat írnának elő. *Leonid Grinin és Andrey V. Korotayev* hagyományos előrejelzést ad a globalizáció geopolitikai és geoökonómiai vonatkozásairól. A szerzők a jelen trendjeit megkeresve azt az állításukat bizonyítják, hogy az új trendek a jövőben is folytatódni fognak. Mit is neveznek ma új trendnek a globalizációban? Azt, hogy a központok országainak, vagyis az USA és Európa alkotta hegemoniának az ereje csökken, és a periféria bizonyos országainak (Kína, India, Vietnam stb.) ereje pedig erősödik. Erre a következtetésre a gazdasági növekedési ütemek összevetése alapján jutottak. E trend folytatása révén a globalizációban véget ér a Nyugat hegemoniája, és egy abszolút vezető hatalom nélküli világ fog kialakulni. Ez viszont nem biztos, hogy békésen fog megtörténni, sokkal inkább az a valószínű, hogy erősödik például a tradícionális és a globalizmus közötti küzdelem, valamint a blokkosodásnak is több változata kerül kipróbálásra. Az instabilitás után viszont lehetségesnek tartják egy globális középosztályra támaszkodó globális hálózati társadalom kialakulását. Ennek a trendekben és trendváltásokban hívó előrejelzésnek az a szépséghibája, hogy a gazdasági

növekedési ütemekben rejlő különbségek fennmaradása teljesen bizonytalan. Erre már láttunk jó példát a hruscsovi Szovjetunió USA-t legyőző, a növekedési ütemkülönbségekre alapozott előrejelzésében, illetve annak megvalósíthatatlanságában. Egy kis teljesítményű ország sokkal gyorsabb növekedést produkálhat, mint egy nagy és erős gazdasággal rendelkező ország. Arról sem szabadna megfeledkezni, hogy a globalizáció jelenlegi körülményei és erőviszonyai között érhetik el bizonyos országcsoportok növekedési ütemük felgyorsulását. A növekedési ütem és az a mögötti teljesítmények csak az egyik tényezőként vehetők figyelembe a globális gazdasági-hatalmi viszonyok átrendeződésében.

Kiss Endre a birodalmi viszonyok megjelenését és a globalizációt befolyásoló hatásait veszi számba. Az egypólusúvá vált világban számtalan jele van annak, hogy a globális együttműködések mellett a háttérben kemény versenyek folynak, valóságos globális háború is dúl. E háború költségét viszont az egyes országok társadalmi reprodukciós kondícióik romlásával fizetik meg. Meggyőzően támasztja alá e háború valódiságát többek között az olimpiák rendezésének megszerzésében dúló reprezentációk harcával, az ideológiák egymás elleni harcával, amelyeknek új jellemzői, hogy az ideológiai harcok az egyes ideológiákon belül éleződnek ki, vagy a terrorizmus valós és ideologikus felerősödésével. Figyelemre méltó a fejtegetése a fundamentalizmusok sokaságának megjelenésére és harcára vonatkozóan, amelyekkel szemben a szolidaritás, az emancipáció, az individualizálódás, az emberi jogok nem versenyképesek. Jövőre vonatkozó utalása viszont meglehetősen pesszimista, de figyelemfelhívó azáltal, hogy szerinte ezek az új jelenségek nem ellenőrizhető irracionális világhelyzetet teremtenek.

Fülöp Márta tanulmánya egy empirikus kutatásról számol be, amelyben a hazai magyar egyetemista fiatal felnőttek globalizációval szembeni attitűdjét vizsgálta. Eszerint a magyar fiatalok, ha közgazdász hallgatók, akkor sokkal elfogadóbbak a globalizációt illetően, mint a bölcsészhallgatók. Az utóbbiak az egységesülést, a nemzeti kultúrák szerepsökkenését negatívan ítélik meg, és körükben erőteljessé vált a nemzeti identitás felerősödése. A fiatal felnőtt és leendő magyar értelmiségünk jelenlegi, globalizációra vonatkozó értékítéletéből nem olvasható ki sem a globalizációt elfogadó, sem az azt elutasító egységes felfogás. Valószínű, hogy e fiatalok életútjuk során a felfogásuk gyakorlati eredményessége alapján fognak változtatni a globalizációhoz való hozzáállásukon. A fiatalok egyéni és szubjektív attitűdjéből nem vonhatunk le határozott következtetéseket a magyar társadalom jövőbeni, globalizációhoz való viszonyáról, és a jelenlegi attitűdökből sem körvonalazható semmilyen valóságformáló egyéni stratégia. Az ilyen természetű empirikus vizsgálatok rendszeressé válása viszont hathatósan segíthetné a hazai társadalom attitűdváltozásainak megismerését és annak figyelembe vételét a politikaformálásban.

A kötet negyedik része, amely négy tanulmányból áll, a globalizáció és a technológia viszonyára és kapcsolatuk jövőbeni következményeire koncentrálnak.

Ernst Oldemeyer tanulmánya egy teoretikusan többszörösen is igen érdekes és fontos témakört ragad meg. Egyrészt a globalizáció, úgy is mint a modernizáció örököse, sőt, mint *Kiss Endre* tanulmánya tételesen is kifejezi, a modernizáció „dialektikája”, elválaszthatatlanul fonódik össze a technológia fejlődésével. Miközben Oldemeyer ezt a témát ragadja fel, megközelítése kivételesnek mondható, a hu-

szadik század életfilozófiáinak perspektívájából vizsgálja a technológia elméleti problémáit. Ezzel nemcsak új tudományos megközelítést valósít meg, de mintegy akaratlanul találkozik a globalizációban élő mindennapi tudat technológiáról alkotott nézeteivel is. *Nico Stehr* az információs korszak technológiához kapcsolt társadalmi elméleteiről ad egy igen részletes áttekintést. A mához érve és a jövőre tekintve amellet érvel, hogy a tudástársadalom fejezi ki korszakunk társadalmának lényegét, mert a tudás mint a társadalmi akciókhoz szükséges kapacitás válik valószínűsítő erővé technológia és hatékony emberi közreműködés formájában. Ennek ellenére nem gondolja azt, hogy a tudástársadalom az egyedüli társadalmi modell a globalizáció korában, hanem csak a modern társadalmak egy modellje, ami egyféle megfejtése a mai világállapotnak. *Hans-Peter Söder* szerint a web és a kibertér mint kiterjesztett realitás a globális tudástársadalmon is túlmutathat. A poszt- és a transzhumanizmus témakörök globális fellépése arra hívja fel a figyelmet, hogy a humanizmus tartalma is megváltozhat a jövőben, ha az ember-gép viszonylat például koorganizáció jelleget ölt. *Rob van Kranenburg* az internet, a kiterjesztett realitás és a dolgok internetje mint új technológiai eszközök megjelenésében látja a globális emberi jövő új formáját. E három kulcstechnológia

elfogadása, használata és fejlesztése azzal járhat, hogy globális világországot kell építenünk, ahol minden intelligencia megtalálható, azok egyenlőek és elfogadottak. Előrejelzőmódszertanilag azért érdekes a tanulmány, mert azt állítja, hogy a gyenge jelek klaszterekbe szerveződésével, szervezett *network*ök kialakításával lehet eljutni ehhez az alulról és önszerveződéssel irányított globális világhoz.

A tanulmánykötetből a recenzens csak egy, a jövőkutatókat és a jövő iránt fogékony olvasókat érdeklő vonulaton emelt ki. Ezen kívül lehetett volna még például a globális tanulmányok tematizálásának sokszínűségét, valamint annak változását is követni, vagy pedig a globalizáció fogalmának multi- és interdiszciplináris mivoltát kiemelni. A tanulmánykötetnek éppen ez a sokszínűsége és rétegzettsége teszi vonzó olvasmánnyá az egyes tanulmányokat, vagy ad lehetőséget válogatni a tanulmányok között. Mindezekkel együtt jó szívvel ajánlja a recenzens a Kiss Endre által felfedezett és összefogott szerzők munkáit elolvasásra, továbbgondolásra és az olvasó szakterületén történő hasznosításra. (*Endre Kiss editor: Studies on the Theoretical Perspectives of Globalization. Sopron: Arisztotelész Kiadó, 2014, p. 310.*)

Hideg Éva

egyetemi tanár, Budapesti Corvinus Egyetem
Társadalomtud. és Nemzetközi Kapcsolatok Kar

Jel-Kép

2015 Kommunikáció képzés különszám

„Engem is érdekel ám a kommunikáció! Szerintem nagyon jó vagyok benne!” – halljuk sokszor, és nem tölt el minket örömmel, hogy ennyi „szakértője” van a kommunikációnak. Sőt, kétségbe ejt! Hiszen éppen a professzionális megláténeket lehetőséget vonja kétségbe

minden ilyen mondat, minden ilyen megnyilatkozás, jöjjön akár a hétköznapi ember, a felkészületlen hallgató vagy az oktatási környezet részéről.

A Magyar Kommunikációtudományi Társaság konferenciával reagált a tudomány körüli vitákra. Arról rendeztek tanácskozást, hogy milyen válaszok lehetségesek a társadalom felől a kommunikációtudomány képvé-

selői felé irányuló jogos kérdésre, mik a szakmával szemben támasztott elvárások, a tudomány mennyire tud és akar ezekre felelni, ezeknek megfelelni. A kommunikációs képzés jelenéről és jövőjéről 2015. április 25-én tartott konferencia bővített anyagát tartalmazza a *Jel-Kép* különszáma. A kommunikáció szak mirevalóságát persze nemcsak Magyarországon firtatják. Az amerikai *National Communication Association* is életre hívott egy projektet *Learning Outcomes in Communication* (LOC) elnevezéssel, mely figyelemreméltó módon dolgozta fel a témát, eredményeik a szervezet honlapján elérhetőek. A Magyar Kommunikációtudományi Társaság a *Jel-Kép* különszámában gyűjtötte össze azon szakmai anyagokat, melyek a továbblépés, a továbbgondolás alapját jelenthetik a kérdésben. A konferencia alapdokumentuma, melyet Milován Andrea állított össze, három tematizációs irányt jelölt ki a helyzetértékelés és a reflexiók számára: (1) a kommunikációtudomány helye és szerepe a jelen társadalmában, (2) a képzésben szerzett szaktudás értéke, valamint (3) a kommunikációtudomány diszciplináris presztízse.

A kommunikációtudomány helye és szerepe a jelen társadalmában • A helyzetértékelés a posztmodern társadalmak kommunikatív szerveződésének tételével indul, kiemeli a kommunikáció jelentőségét a demokrácia fenntartásában, valamint gazdasági értékét a piac szempontjából. A különszámában Demeter Márton, Horányi Özséb, valamint Szakadát István tanulmánya vitte tovább ezt a gondolatot. Demeter és Horányi (*A kommunikáció és médiatudomány szakos diplomában rejlő lehetőségek*) a társadalmi kihívásokhoz igazodó tudományos kérdéskérdésfeltétel és válaszképesség fontosságát emeli ki a kommunikációs képzés tartalmi oldaláról. Szaka-

dát (*Büfészakbarbarizmus*) másképp kontextualizálja a kérdést, a kommunikáció és média szakot csak az egyik, de nem az egyetlen kommunikációs szakként azonosítja. Ide sorolja az IT oldaláról a távközlési mérnököt és az informatikust is. A kommunikáció technológiai, illetve tartalmi/intézményi oldalához kapcsolódó diszciplinákra, képzésekre, szakmákra nem az együttműködés jellemző, „régóta szimbolikus háború zajlik az érintett társadalmi csoportok, szakmák között, amit nem megnyerni kéne akarni, mint inkább kilépni belőle (mint ahogy minden háború esetében). Erről a szimbolikus/kulturális háborúról, illetve ennek értelmetlenségéről mondanék pár szót.” Tanulmányában Szakadát Fareed Zakaria amerikai újságíró cikkére támaszkodva mutatja be, hogy a fent vázolt jelenség – a humán- és társadalomtudományok háttérbe szorítása az ún. STEM (*Science, Technology, Engineering, Math*) oktatásával szemben – nem magyar sajátosság, az Egyesült Államokban, Nagy Britanniában éppúgy jelen van. Szakadát tanulmánya számos meggyőző példát hoz fel arra, hogy a kommunikációs technológia önmagában, a kommunikáció tartalma nélkül, nem elég a sikerhez. Szakadát meglátását támasztja alá – véleményem szerint – a Nemzeti Infokommunikációs Stratégia (NIS) 2014–2020 anyaga is. A dokumentum szövegezése, céljai és az azokhoz rendelt eszközrendszer egyértelműen az IT-szakmák dominanciáját mutatja a humán, illetve társadalomtudományi megközelítéssel szemben. Úgy vélem, a NIS sikere ily módon nem lehet teljes, a kitűzött célok – a kommunikáció tartalmának és a kommunikációban részt vevő személyek, intézmények magatartási, befogadási mintáinak figyelmen kívül hagyásával – nem valószínűsíthetőek meg hatékonyan. A dokumentum (NIS) feltárja